

Historia ja kestävän rauhan edellytykset

Sirkka Ahonen: Coming to Terms with a Dark Past. How Post-Conflict Societies Deal With History. Peter Lang 2012. 181 s.

Vertailevassa tutkimuksessa Sirkka Ahonen tarkastelee historian merkitystä sisäisestä konfliktista toipuvassa yhteisössä ja erilaisia tapoja sovittaa eriäviä historiatulkintoja. Teema on oivallinen ja aivan liian vähän tarkasteltu ja teoretisoitu. Varsinkin maan sisäisissä konflikteissa kollektiivinen muisti ja historiatarinat ovat usein olennainen osa konfliktia. Väkivaltaisuuksien loputtua ja itse konfliktin päätyttyä kriisin aikana syventyneet muistamisen jakolinjat jäävät kalvamaan yhteisöä ja siirtyvät koskemaan myös loppuneen konfliktin tulkintaa. Asetelmat polarisoituvat syyllisyys- ja uhrius-roolin ympärille. Todelliseen kestävä rauhan tilaan pääseminen vaatiikin väkivallan loppumisen ohella näiden vastakkaisten menneisyystarinoiden välistä sovittelua ja toisen puolen näkökulmien hyväksyntää. Harvan kriisin jälkirakennuksessa on kiinnitetty tarpeeksi huomiota historian merkitykseen, ja historia on nähty usein jonkinlaisen juridisenä kysymyksenä, jonka voivat ratkaista näennäisen puolueettomat totuuskomissiot. Vielä useammin voittajien historiatulkinta on yksiselitteisesti dominoinut ja marginalisoinut hävinneen osapuolen tulkinnat. Näin konfliktin muistamisen eriävät muodot ovat voineet siirtyä konfliktin jälkeenkin sukupolvelta toiselle.

Ahosen tarkastelun kohteena on kolme ajallisesti ja maantieteel-

lisesti toisistaan erillään olevaa tapausta: Suomen sisällissota 1918, Bosnian sota 1992–1995 ja Etelä-Afrikan apartheid-järjestelmän purkautuminen 1990-luvulla. Suomen tapausta Ahonen luonnehtii luokkasodaksi, kun taas Bosnia oli etninen ja Etelä-Afrikka rodullinen konflikti. Jälkimmäinen näistä eroaa muista jo siinä, että Etelä-Afrikassa ei ollut suhteellisen lyhytkestoista mutta äärimmäisen julmaa sisällissotaa niin kuin Suomessa ja Bosniassa. Suomen tapaus mahdollistaa pitkäaikaisen vuosikymmenten mittaisen seurannan, kun Bosniassa ja Etelä-Afrikassa sovittelu on vielä pahasti kesken. Ahonen on pakottanut kolme tapaustaan samanlaiseen formulaan, mutta vertailevan otteen hyödyt jäävät vähäisiksi ja arveluttaviksi. Tapaukset ovat yksinkertaisesti liian erilaisia eikä niiden vertailulle löydy muita perusteluita kuin Ahosen oma kiinnostus. Aineisto on myös erilaista kussakin tapauksessa. Syvällisempi keskittyminen yhteen tapaukseen ja samanaikainen teoreettinen syventäminen olisi voinut nostaa esille mielenkiintoisempia tulkintoja. Nyt Ahonen on pääosin riippuvainen tutkimuskirjallisuudesta. Koska monista teemoista puuttuu selkeä perustutkimus, keskittyvät tapaukset erilaisiin kysymyksiin, vaikka uhriuden ja syyllisyyden tematiikka ja koulun historiaopetuksen rooli toistuu jokaisessa.

Ahosen tutkimus ei kiinnity selkeästi mihinkään relevanttiin tieteelliseen keskusteluun, vaikka useita vaihtoehtoja olisi ollut tarjolla. Kollektiivinen muisti on teoksen ydinkäsitteitä, mutta siitä huolimatta Ahonen ei viittaa viimeaikaisen muistitutkimukseen, jossa on paljon keskusteltu juuri konflikteista. Viittaukset laajempaan rauhanrakentamista käsittelevään tutkimukseen olisivat voineet myös selvittää asetelmia ja käytettyjä käsitteitä. Erityisesti konfliktista ja sovittelusta puhumisen rinnalla oli-

si voinut pohtia myös ”rauhan” olemusta. Konfliktin jälkeisellä sovitteilla pyritään juuri kestävän rauhan rakentamiseen. Sen edellytyksistä käydyssä keskustelussa historian merkitys on usein jäänyt liian vähälle, mutta esimerkiksi Lundin yliopiston tutkija Karin Aggestam on kirjoittanut oikeudenmukaisesta rauhasta kestävän rauhan edellytyksenä. Oikeudenmukaisuuden perusedellytys on hänen mukaansa eri osapuolten tunnustaminen, joka taas edellyttää erilaisten konfliktin tulkintojen hyväksymistä. Koska kollektiivinen muistaminen ja historiarinat ovat osa konfliktia ja usein sen emotionaalinen voimavara, olisi myös sovitteilla kiinnitettävä enemmän huomioita historiatulkintojen sovitteiluun.

Ahosen tapauksista niin Bosniassa kuin Etelä-Afrikassa on tunnistettavissa tietoista pyrkimystä ottaa huomioon historiatulkinnat osana rauhanrakentamisprosessia. Bosniassa paine tähän on tullut kansainvälisen yhteisön taholta, kun paikallisyhteisöt – serbit, kroaatit ja bosniakit – ovat pyrkineet eriyttämään historiaopetuksen. Kansainvälisen yhteisön mahdollisuudet vaikuttaa Bosnian yhteisöjen historiatulkintoihin ovat olleet rajalliset. Harmillisesti Ahonen ei huomioi aivan viimeaikaista kehitystä eikä bosniakien eli Bosnian muslimien historiakäsityksiä. Ahosen kuvaama Etelä-Afrikan historiapolitiittinen keskustelu on mielenkiintoinen. Siinä tapahtuu ensin raju heilahdusliike valkoisten buurien sankariroolia ylläpitävästä historiatulkinnasta alkuperäistä afrikkalaista yhteisöä kritiikittä ihannoivaan tulkintaan ja sitten päätyminen kohti moninäkökulmaista historiaa. Totuuskomission harjoittama juridinen tapa ratkoa menneen konfliktin syyllisyyskysymyksiä ja historiamyyttien suhde jää tekstissä auki. Kysymys olisi ollut mielenkiintoinen, koska useassa sovitteiluprosessissa historiaa on

lähestytty juuri juridisena, ei identiteettikysymyksenä. Suomi ei tähän vertailuun sovi, koska sisällissotaa ei seurannut sovittelua tai rauhanrakentamista, vaan eri tulkintojen hyväksyttävyyden vaihdellut yhteiskunnallisen kehityksen myötä.

Konfliktin eri osapuolet muodostavat tapahtumista omia vahvoja tulkintojaan, joissa Ahosta seuraten asetetaan usein uhrin rooliin, jolloin vastapuoli syyllistetään. Kun nämä roolit ovat käänteiset, on selvää, että historiatulkintojen sovitteilu on haasteellista ja usein identiteettipoliittisesti mahdotonta. Uhriuden merkitys yhteisön identiteetin rakentamiselle on mielenkiintoinen kysymys. Tavassa, jolla uhrius esitetään, on paljon kristinuskonnosta lainattuja elementtejä. Toisaalta uhrius pitää sisällään tietyn passiivisuuden ja voi kysyä, miten konfliktien tulkintoihin usein liitettävät sankarimyytit sopivat yhteen uhriuden kanssa.

Kouluopetuksen rooli ja merkitys historiatulkintojen sovitteilussa on yksi Ahosen tutkimuksen mielenkiintoisista sivujuonteista. Ahonen seuraa jokaisessa tapaustutkimuksessaan koulujen opetussuunnitelmien kehitystä, mutta kysymys on niin laaja, että se jää teoksessa enemmän pintaraapaisuksi kuin syvälliseksi tarkasteluksi. Historiakeskustelua käydään yhteiskunnassa niin monella foorumilla, ja historiatulkintojen kamppailu näkyy sekä muistomerkeissä että museoissa. Näitä kaikkia Ahonen sivuaa teoksessaan, mutta näihin liittyvää identiteettien esittävää luonnetta ei pohdita. Muistamisen muodoista populaarikulttuuri jää pääosin huomiotta, ja siten tarkastelu keskittyy yhteiskunnan viralliseen puoleen.

Ahosen tutkimus historiatulkintojen sovitteilusta Suomen, Bosnian ja Etelä-Afrikan tapauksissa avaa useita mielenkiintoisia ja onnistuneelle rauhanprosessille olennaisia kysymyksiä. Toisaalta tutkimus haukkaa liian ison palan ja

menettää iskevyytensä yrittäessä tavoitella kaiken kattavuutta. Teemoja ei kehitellä tarpeeksi pitkälle, useisiin kysymyksiin ei vastata ja joissakin tapauksissa kysymyksetkin jäävät tekemättä. Kysymystä historian luonteesta ja historioitsijan roolista sovittelussa olisi ollut mielenkiintoista pohtia. Miten sovitteluprosessissa voidaan ylipäätään vaikuttaa historiatulkintoihin? Mitkä ovat käytettävissä olevat keinot? Voiko historian ammattilaisilla olla tässä joku rooli? Selvää kuitenkin on, että kollektiivinen muistaminen ja historiatulkinnat ovat osa konfliktia, ja juuri niissä konflikti jää elämään jättäen jälkensä yhteiskuntaan.

– MARKO LEHTI